

FERDO KOZAK — ŠESTDESETLETNIK

Življenjska pot človeka in tovariša, čigar šestdesetletnici so posvečene te vrstice, je življenjska pot enega izmed tistih predstavnikov naprednega slovenskega izobraženstva, o katerih je moči reči, da so se nasproti vsem pomembnim vprašanjem našega narodnega življenja opredeljevali z neko notranjo doslednostjo, ki jih je v času najusodnejših odločitev neogibno pripeljala med borce za socialistično preobrazbo naše družbe in človeka.

Ferdo Kozak je stopil v slovensko javno življenje v zadnjih letih pred prvo svetovno vojno. Najdemo ga med tistimi mladimi ljudmi, ki so se pod vplivom zgodovinskih dogodkov na Balkanu v letih 1908—1913 in v nasprotju z vso politično tradicijo slovenskih buržoaznih strank zavzeli za revolucionarno rešitev slovenskega nacionalnega vprašanja, videč svoj cilj v zlomu avstro-ogrske monarhije in v demokratični združitvi enakopravnih južnoslovanskih narodov. Kot pripadnik nacionalno-revolucionarne mladinske organizacije »Preporod« je Ferdo Kozak delal za upostavitel kar najtesnejših stikov med sorodnimi organizacijami po drugih jugoslovanskih deželah, zlasti z »Mlado Bosno«. V ta namen je leta 1913 skupaj z Avgustom Jenkom in drugimi vodilnimi preporodovci peš prepotoval Hrvaško, Bosno in Hercegovino, Črno goro, Srbijo, skratka, skoraj vso današnjo Jugoslavijo. Stiki, ki jih je skupaj s svojimi prijatelji upostavljal med napredno jugoslovansko mladino, niso bili zgolj političnega, marveč tudi kulturnega značaja, saj so bila tedaj sklenjena prijateljstva med ljudmi, katerih imena so že tedaj ali pa kasneje postala pomembna v umetnosti in književnosti jugoslovanskih narodov. Vobče je bila politična zamisel preporodovcev neločljivo povezana z zamisljo kulturnega preporoda, v čigar imenu se je tedanja napredna slovenska mladina zbirala okrog obeh živčnih predstavnikov slovenske »moderne«, Ivana Cankarja in Otona Župančiča. Tudi mladega književnika Ferda Kozaka zategadelj srečamo med najbolj gorečimi privrženci »moderne«, ki jim je zlasti Cankar s svojimi narodnostnimi in umetnostnimi nazori v veliki meri postal program njihovega lastnega javnega udejstvovanja.

Po prvi svetovni vojni, v stari Jugoslaviji, katere stvarnost je razočarala večino predvojnih prepovedov, srečamo Ferda Kozaka med tistimi svobodoumnimi slovenskimi izobraženci, ki so zaplavali proti toku in s pisano besedo zahtevali uradno narodnostno politiko reakcionarnih režimov ter se zavzemali za pravico slovenskega naroda do obstoja in razvoja. V tej zvezi je njegovo ime stopilo v ospredje zlasti ob tako imenovani krizi »Ljubljanskega Zbora«, ko je Ferdo Kozak med ustanovitelji neodvisne slovenske revije »Sodobnost«, kateri je bil urednik skoraj nepretrgoma ves čas njenega izhajanja od 1933 do 1941. In predvsem je treba dodati, da je bil Ferdo Kozak med prvimi, ki jim je postalo jasno, da imajo prizadevanja slovenskih svobodoumnih kulturnih delavcev svoj smisel le tedaj, če se vključijo v glavni tok naprednega gibanja na Slovenskem in po vsej Jugoslaviji, ki ga je čedalje odločilneje usmerjala komunistična partija. V tem svojem prepričanju je kot urednik »Sodobnosti« odločno podpiral težnje komunistov po strnitvi vseh zares naprednih tvorbnih sil v slovenski publicistiki, kritiki in leposlovju. Revija, ki jo je urejal, je postala zgledno torišče takega zedinjevanja in s tem dala pomemben prispevek idejno-političnemu pripravljanju slovenskih antifašističnih sil na usodne dogodke, ki so se bližali.

Ob začetku fašistične okupacije najdemo Ferda Kozaka med udeleženci ustanovnega sestanka Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Svoje delo kot književnik, publicist in urednik je Ferdo Kozak nadaljeval tudi med Osvobodilno vojno. Bil je urednik »Slovenskega zbornika 1942«, v katerem so najvidnejši slovenski kulturni delavci izpovedali svojo privrženost osvobodilnemu boju ljudstva. Po osvoboditvi iz italijanske konfinacije je Ferdo Kozak v Bariju urejal list »Domovino«, namenjen predvsem bivšim konfinirancem in borcev v tako imenovanih prekomorskih brigadah, ki so se tedaj zbirali v južni Italiji. Za list je poleg člankov napisal nekaj krajših leposlovnih spisov.

Po vojni se je Ferdo Kozak posvetil delu za kulturni napredek osvobodjene slovenske domovine. Kot prosvetni minister, kar je bil do začetka leta 1947, je dal pobudo za ustanovitev vrste kulturnih institucij, zlasti za ustanovitev akademij za igralsko, likovno in glasbeno umetnost. Poleg dela v predsedstvu Ljudske skupščine LRS, ki ga vrši od začetka 1947 do danes, se je iznova lotil uredniškega posla. Leta 1948 je sprejel uredništvo osrednje slovenske književno-kritične revije »Novi svet«, leta 1953 pa je postal sourednik njene naslednice »Naše sodobnosti«.

Kot književnik, urednik in sodelavec vrste slovenskih književno-kritičnih revij in časopisov, zavzema Ferdo Kozak pomembno mesto v zgodovini slovenske književnosti in publicistike.

Že pred prvo svetovno vojno, zlasti pa med obema vojnama je napisal vrsto novel, esejev, kritičnih člankov in dramskih del. Njegovi najpomembnejši dramski deli »Vida Grantova« in »Profesor Klepec« sta bili uprizorjeni pred zadnjo vojno in po osvoboditvi, ko sta izšli tudi v knjižni izdaji. Pred kratkim je izšla obsežnejša zbirka njegovih esejev, za njegovo šestdesetletnico pa izide prva večja zbirka njegovih novel. Zgodovinar novejšega slovenskega slovstva tudi ne bo mogel mimo prizadevnosti in pozornosti, ki jo je Ferdo Kozak kot urednik predvojne »Sodobnosti« posvetil tedaj doraščajoči generaciji slovenskih naprednih pisateljev in pesnikov.

Tovariš Ferdo Kozak praznuje letos pravzaprav dvojni jubilej.

Hkrati s svojim življenjskim jubilejom praznuje letos tudi svoj uredniški jubilej. Pred štiridesetimi leti, leta 1914, so prijatelji-preporodovci njemu in V. M. Zalarju poverili urejevanje njihovega lista »Glas juga«, ki ga je po dveh številkah, ob pričetku prve svetovne vojne, zatrla avstrijska policija.

Ob njegovem dvojnem jubileju, zlasti pa ob šestdesetletnici njegovega plodnega življenja, se ga s čestitkami in najboljšimi željami prav posebej spominjajo njegovi sodelavci iz zadnjih dveh desetletij njegove uredniške dejavnosti.